

Wandellus Koninklijke Kempen

- ◇ Afstand: 16,7 km, verkorte lus van 12,4 km
- ◇ Startplaats: Prinsenpark (parking) Kastelsedijk 5, 2470 Retie
- ◇ Terrein: Deels onverhard, trek stevig schoeisel aan bij nat weer

Rood-witte borden met knooppuntnummers:

7 – 33 – 5 – 6 – 130 – 42 – 51 – 50 – 53 – 58 – 40 – 41 – 134 – 3 – 133 – 7

Het Koninklijk Domein der Kempen (her)ontdekt!

1. Koning Leopold I koopt een stukje Kempen

Midden 19de eeuw komt er in het prille Koninkrijk België een wet die zegt dat alle dorre heidegronden ontwikkeld moeten worden tot landbouw- en bosgronden. In de Kempen, langs het Kanaal Bocholt-Herentals, gaat niemand minder dan Koning Leopold I deze uitdaging aan. Samen met zijn nazaten zal hij tussen 1850 en 1950 het majestueuze Koninklijk Domein der Kempen uitbouwen.

2. De koninklijke ontginning

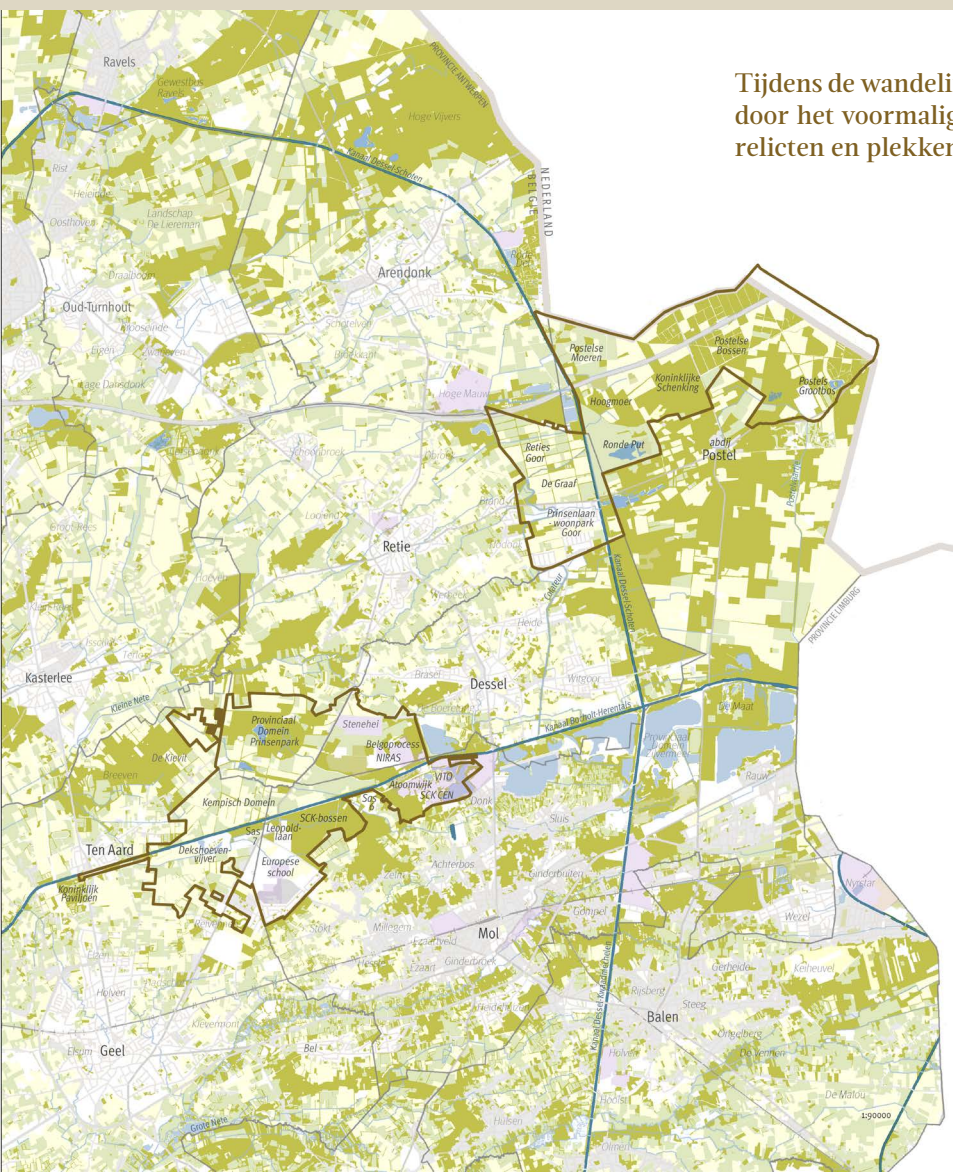
Hij start op de gronden van de Retiese en Geelse Aard een landbouwbedrijf, plant dennenbossen, laat graslanden aanleggen, diept vennen uit tot visvijvers, waagt zich aan de witzandwinning en komt hier graag om te jagen. Midden op dit domein komt er een Koninklijk Park. Het plan om in dit park een kasteeltje te bouwen, gaat niet door. Er komt wel een hobbelige kasseiweg.

3. Dynastieën van beheerders en boswachters

De koningen van België beheren dit gebied niet zelf maar stellen lokale notabelen aan om dit te doen, zoals de familie Van Elst. Ook de boswachters, waterbazen en domeinarbeiders zijn allemaal mensen uit de streek. Het ambt gaat vaak over van vader op zoon.

4. Kempisch Domein

Vanaf 1950 verkoopt het Koningshuis de gronden in Retie-Geel-Dessel-Mol. Zo wordt op het Koninklijk Domein een nieuw verhaal geschreven met o.a. het grote, moderne landbouwproject 'Kempisch Domein' met 25 witte modelhoeves.

Tijdens de wandeling 'Koninklijke Kempen' wandel je dwars door het voormalige Koninklijk Domein en spot je heel wat relikten en plekken met een royaal verleden.

Het Koninklijk Domein der Kempen bestond uit twee delen. Deze wandeling doorkruist het stukje van de vroegere 'Aard' of heidegronden tussen Geel-Retie-Mol-Dessel.

Kaart: Els Oostvogels

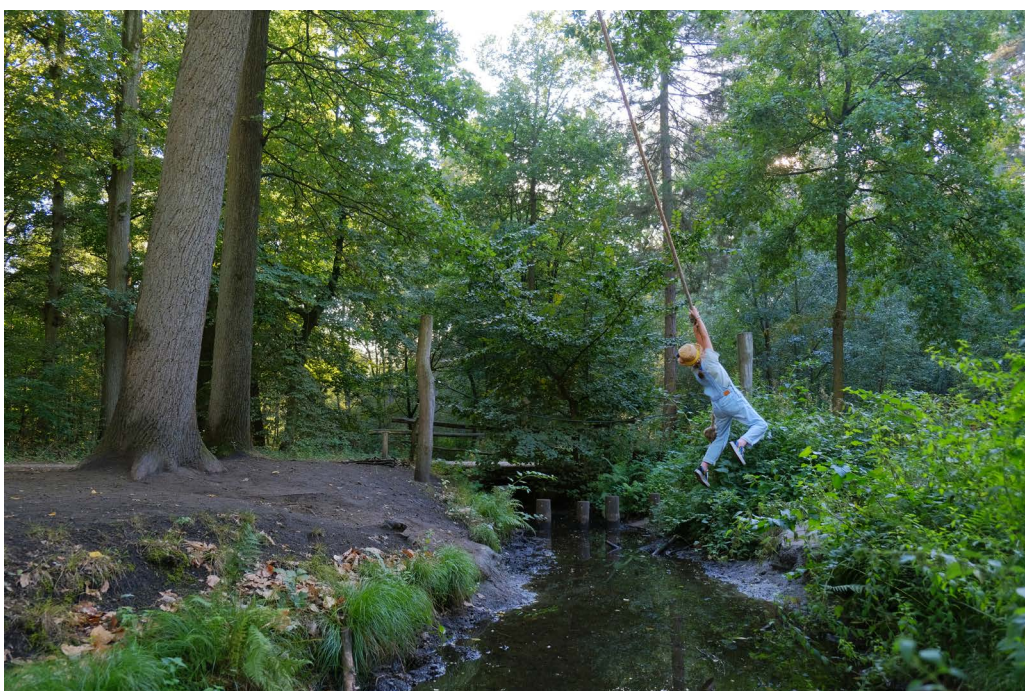
1. PRINSENPARK

Vanaf 1853 werd te midden van het Koninklijk Domein op de Retiese Aard het zogeheten 'Park' aangelegd. De beplantingen wijzen op de intentie om het uit te bouwen als landschapspark. Slingerende wegen verbinden een ringweg met een grote open plaats waar het koninklijke jachtpaviljoen zou verrijzen. Dat paviljoen kwam er uiteindelijk niet.

In 1972 werd Het Park (126 ha restant van de vroegere Geelse heide) eigendom van de provincie Antwerpen. Het kreeg als naam Het Prinsenspark. Het Prinsenspark is de ideale plaats om te wandelen, joggen of om enkele prachtige dieren in de bossen te observeren. Een deel van de Koninklijke Kempen route gaat door en langs het park.

Toeristenorganisatie VTB op bezoek in het toen nog Koninklijk Park van de Kempen, 1937
Bron: Stadsarchief Geel

Prinsenspark
Foto: Bart van der Moeren

2. KONINKLIJKE KASSEIWEG (HEIDE)

In opdracht van de lokale besturen Retie en Geel en met de steun van het koningshuis werd in 1907 dwars doorheen het Domein een kasseiweg aangelegd. De weg is geklasseerd als monument. Langsheen de weg spot je boswachtershuizen zoals 'Den Zoeten Inval', 'Het Paviljoentje' en 'De Lindekes'. Je herkent ook nog het landbouwlandschap zoals de koning het liet aanleggen.

Na de verkoop van het Koninklijk Domein in de jaren 1950 bouwde de Kleine Landeigendom in dit landschap het 'Kempisch Domein' met iconische, witte modelboerderijen.

Kasseiweg, 1937

Bron: Stadsarchief Geel

Kasseiweg, 2021

Foto: Bart van der Moeren

3. BOSWACHTERSHUIZEN

Het beheer van het Koninklijk Domein der Kempen gebeurde door lokale mensen uit Geel, Retie, Dessel en Mol. De boswachters woonden vaak op of nabij het domein. Het ambt van boswachter ging over van vader op zoon, als in een dynastie. Langsheen de Kasseiweg vind je enkele boswachtershuizen, al dan niet grondig verbouwd. De familie Vanlommel woonde 'In de Zoeten Inval'. Je kijkt er recht op als je vanaf de Kasseiweg naar de Retiesebaan kijkt. Hier werden de lonen van de boswachters uitbetaald. Langs de Kasseiweg vind je ook het 'Paviljoentje' waar de waterbaas woonde (nu AGRI-Z) en het nog goed bewaarde boswachtershuis 'De Lindekens'.

Huis 'Het Paviljoentje', naast AGRI-Z
Collectie Frans Vanlommel

Huis 'De Lindekes'
Foto: Bart van der Moeren

4. KEMPISCH DOMEIN: HOOIBEEKHOEVE

In 1950 verkocht het Koningshuis grote delen van het Koninklijk Domein. 500 ha werd gekocht door de Nationale Maatschappij voor Kleine Landeigendom. Deze liet 25 modelboerderijen bouwen, alle in dezelfde stijl, geïnspireerd door Canadese hofsteden. De witte boerderijen hebben allemaal een naam die verwijst naar het landschap of de geschiedenis van dit gebied. Kunstenaar Spruyt maakte voor iedere gevel een schilderijtje. Gegadigden konden solliciteren om in een dergelijke boerderij een agrarisch bedrijf te beginnen.

In 1954 werd te midden van deze boerderijen een kapel gebouwd. Bedoeling was dat zich hier een dorp zou ontwikkelen, maar dat gebeurde niet. Er ontstond wel een hechte (landbouw)gemeenschap die nog iedere zondag de mis viert in de kapel.

Het agrarisch systeem van het Kempisch Domein gold in de jaren 1950 als heel vernieuwend. Uit binnen- en buitenland kwamen agronomen en andere experts inspiratie opdoen. Op Expo '58 werd bij het thema 'Landbouw' het Kempisch Domein in de kijker gezet.

Het Kempisch Domein in de jaren 1950
Bron: Stadsarchief Geel

Het landbouwproject 'Kempisch Domein' trok heel wat internationale aandacht, Reader's Digest 1959
Bron: Stadsarchief Geel

Langsheen de route spot je verschillende witte boerderijen van het Kempisch Domein. Eén daarvan is de Hooibeekhoeve, het praktijk- en voorlichtingscentrum voor melkveehouderij, voedergewassen en plattelandsontwikkeling in de provincie Antwerpen. Hier vind je ook info over de streek en de landbouw.

Hooibeekhoeve
Foto: Provincie Antwerpen

5. KONINGSHOEVE

Deze grote hoeve heette aanvankelijk 'Leopoldhoeve', maar is vandaag gekend als de Koningshoeve. Ze werd in 1868 gebouwd in opdracht van Koning Leopold I. Het was de zetel van de landbouwuitbating op het Koninklijk Domein. Het was op dat moment een 'state of the art' landbouwbedrijf met nieuwe machines, de modernste landbouwtechnieken en kweekprogramma's voor nieuwe rassen.

De Leopoldhoeve, nu gekend als de 'Koningshoeve', 1974
Bron: Stadsarchief Geel

In 1942 kwam prinses Josephine Charlotte naar de Kempen om te herstellen van een operatie. Ze verbleef o.a. in het Paviljoentje langs de Kasseiweg, en kwam regelmatig op bezoek in de Koningshoeve. Op deze foto staat ze samen met de kleine Frans Vanlommel, kleinzoon van waterbaas Fik Vanlommel. Ze zijn net paddestoelen gaan plukken.
Collectie Frans Vanlommel

De Koningshoeve vandaag
Foto: Bart van der Moeren

6. KEMPISCH KANAAL

Het Kanaal Bocholt-Herentals speelde een grote rol in de geschiedenis van het Koninklijk Domein der Kempen. Het was o.a. door de komst van dit kanaal dat de Kempense heidegronden in de 19de eeuw interessant werden voor rijke investeerders. Het kanaal zorgde ervoor dat er via een ingenieus systeem van wateringen en greppeltjes kalkrijk water stroomde naar de droge heide. Zo kon er aan landbouw gedaan worden. Ook het Koningshuis bouwde zo een wateringsysteem uit. Op de koninklijke wateringen langs het kanaal werden o.a. canadabomen geplant en grasland beheerd. De graslanden leverden hooi op voor paarden dat via het Kempisch Kanaal vervoerd werd naar het leger, de koolmijnen en de paardentram in Antwerpen.

Langs het kanaal vind je nog de relictten van de Koninklijke hooisluur aan Sas 7 (nabij maar niet op de route).

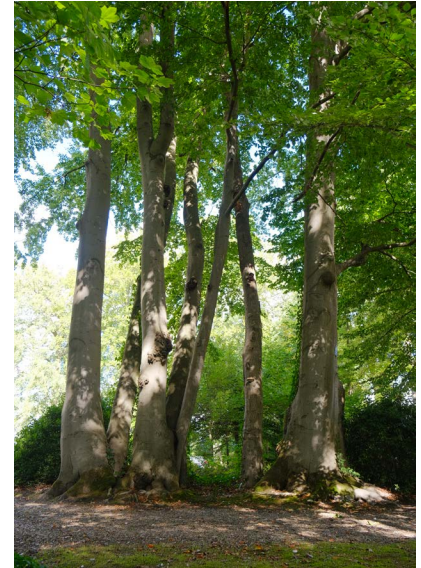
7. KONINKLIJK PAVILJOEN

Het 'Koninklijk Paviljoen' werd in 1845 opgericht als technisch centrum voor de aanleg van het Kanaal, en werd circa 1858 aangekocht door Leopold I als werkbasis voor de ontginning van zijn Kempische domeinen. In opdracht van de Koning werd er aan het paviljoen een balkon gebouwd. Het pand kwam na verloop van tijd in handen van de familie Lekeu-Willokx (het is nog steeds eigendom van deze familie).

Tijdens de Tweede Wereldoorlog deed het Paviljoen dienst als verplegingspost van het Rode Kruis. Het lag dan ook vlakbij het kanaal waar tijdens de Bevrijding van de Kempen in 1944 heel zwaar slag werd geleverd. De bomen langs het kanaal dragen nog steeds schade en schrapnensporen.

Koninklijk Paviljoen aan de Jachthaven van Ten Aard
Foto: Bart Van der Moeren

De bomen van het Koninklijk Paviljoen die aan de kant van het kanaal staan, dragen nog altijd de litten van de bevrijdingsgevechten in september 1944.
Foto: Bart Van der Moeren

8. KERK TEN AARD

De kerk van Ten Aard draagt net als de oude bomen hier in de streek nog shadesporen van de hevige gevechten tijdens de Bevrijding. De kanalen vormden de barrière tussen het bevrijde Geel en de nog bezette dorpen aan de andere kant. Van het dorp Ten Aard schoot na de bevrijdingsgevechten bijna niets meer over.

Kerk Ten Aard, 1944
Collectie Frans Vanlommel

9. BREEVEN

Het gebied Breeven en de Kievit waren geen deel van het Koninklijk Domein der Kempen. Ze behoorden toe aan Baron Charles Coppens. Hij was één van de eerste heide-ontginners die hier in de 19de eeuw neerstreken. Hij nam waarschijnlijk Koning Leopold I mee op sleeptouw toen die ook interesse toonde in de Kempense gronden.

Het Breeven is vandaag in beheer van Natuurpunt die het weer herstelt naar de tijd voor de Koninklijke ontginning. Natte weilanden omringd met dreven en moerassen wisselen af met droge zanderige bossen en heide. Dennenbos gaat over in eikenbos, hier en daar groeien populieren en beuken. Drassige hooilanden zijn afgeboord met sloten en houtkanten. Bosjes heide, brem en gagel verraden dat er ooit een heide was die zich uitstreckte van het centrum van Geel tot de Kleine Nete en Retie.

Breeven

Foto: Bart Van der Moeren

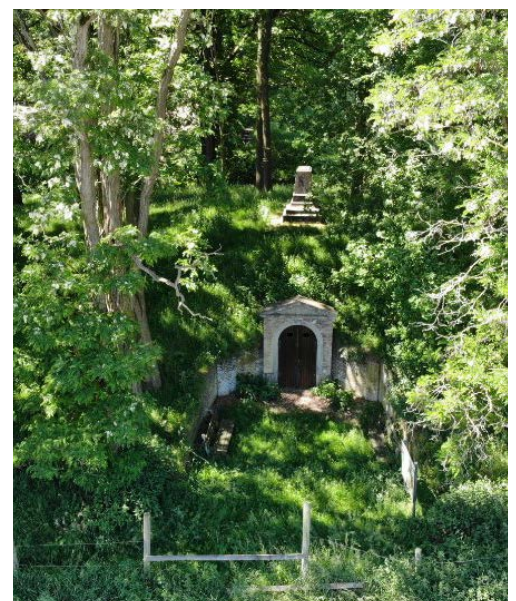
10. GRAFHEUVEL BARON COPPENS

Baron Coppens was er in de 19de eeuw als de kippen bij om de heide van den Aard te ontginnen. Hij bouwde op zijn domein 'De Kievit' een grote, moderne boerderij 'De Kievithoeve' en een buitenverblijf 'Villa Kievithof'. Baron Coppens was een opvallende figuur. Volgens de verhalen leerde hij koning Leopold I de streek kennen en zouden ze hier ooit gekleed als gewone mannen per paard rond hebben gereden.

De baron trouwde twee keer en zijn tweede vrouw was een Kempense deerne, de waardin van de Geelse herberg 'De Schild van Turnhout'. In die tijd was het not done om 'onder je stand' te huwen.

Zijn strafste stoot haalde hij na zijn dood uit. Hij wilde niet begraven worden op een kerkhof maar wel op zijn landerijen in de Kempen. Op zijn verzoek werd naast het Kievithof een grafheuvel opgetrokken. Daarop stond een sokkel met een beeld van de baron (dat beeld is vandaag verdwenen). Naast de baron werden ook zijn tweede vrouw en haar zoon begraven. De baron adopteerde deze zoon op zijn sterfbed.

Na de Tweede Wereldoorlog maakte de stad de dan vervallen grafkelder leeg. De grafheuvel is vandaag erkend als monument. Via een padje kun je er naartoe wandelen.

Grafheuvel van Baron Coppens

Foto: Visit Geel

11. MONUMENT CRASH GLIDER OPERATIE MARKET GARDEN

In september 1944 stortte tijdens de Bevrijdingsoperatie Market Garden een Glider neer in het Koninklijk Park (nu Prinsenvondelpark) met aan boord troepen van de Amerikaanse 101st Airborne Division. In het park kwam het tot een hevig gevecht tussen Duitse soldaten en de bemanningsleden van de Glider. Een deel van de bemanning werd ter plekke neergeschoten, een ander deel kon vluchten. Eén van de bemanningsleden droeg een spionagetoestel, een Deciphermachine, met zich mee. Dat kon hij nog snel verstopten in het Park. De boswachters van het Koninklijk Domein werden ondervraagd als getuigen. In september 2022 kwam er nabij de plek van de crash een herdenkingsmonument.

Recent kwamen we veel over deze crash te weten dankzij het onderzoek van Gil Geerings van Battle for the Locks. Wie graag meer weet over deze geschiedenis kan de wandeling Special Operations Prinsenvondelpark in de Erfgoedapp ontdekken.

Herdenkingsplek crash Glider
Foto: Stuifzand

12. VIJVERS

Het Prinsenvondelpark heeft verschillende vijvers die je op de route of er niet ver van tegenkomt. Deze vijvers zijn vaak oude vennen die in de tijd van het Koninklijk Domein uitgediept werden om ze om te vormen tot visvijver.

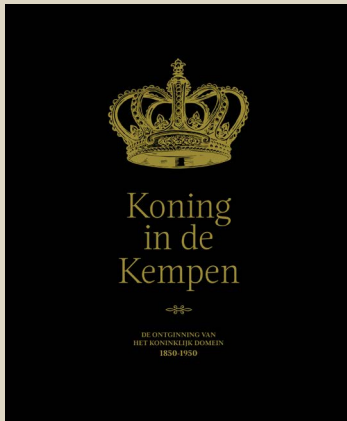

Gretryvijver, Prinsenvondelpark
Bron: Toerisme Kempen

Meer weten!?

BOEK KONING IN DE KEMPEN

Ontdek het landschap en de geschiedenis van het Koninklijk Domein der Kempen. Geïnspireerd door het jarenlange onderzoek van Michel Willocx en Walter Raeymaekers stelden Stuifzand & Regionaal Landschap Kleine en Grote Nete een team van lokale onderzoekers en heemkundigen samen. Zij duikelden de geschiedenis van het Koninklijk Domein der Kempen op in oude archieven, maar vooral in levendige verhalen van mensen die het nog meegemaakt hebben.

Auteurs Danny Van der Veken, Walter Raeymaekers en Janna Lefeveré schreven de teksten. Els Oostvogels maakte op basis van het onderzoek kaarten en fotograaf Bart Van der Moeren bracht het landschap van het voormalige Koninklijk Domein in beeld.

Met meer dan 230 historische foto's, 40 historische én nieuwe kaarten | luxe-uitvoering | €45

TE KOOP

- ◇ Gemeentearchief Mol, Molenhoekstraat 2, Mol - tijdens de openingsuren
- ◇ Stadsarchief Geel, Werft 30, Geel - tijdens de openingsuren
- ◇ Heemkundige Kring Zeven Netten vzw, Oude Pastorie, Passtraat 14, Retie - iedere zaterdagvoormiddag tussen 10 en 12 uur t.e.m. zaterdag 20 mei 2023.
- ◇ Regionaal Landschap Kleine en Grote Nete, Polderstraat 33, 2360 Oud-Turnhout - na afspraak: info@rlkgn.be

Koning in de Kempen is vanaf 03/04/23 ook te koop in de boekhandel en via www.publicspace.be

MEER INFO

www.koninklijkekempen.be - www.rlkgn.be - www.stuifzand.be

Een project van

STUIFZAND

Met ondersteuning van

Met steun van ELFPO

www.vlaanderen.be/pdpo